

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์

“นาม — นามธรรม, สภาพธรรมที่น้อมไปสู่อารมณ์”

คำว่า **นาม** อ่านตามภาษาบาลีว่า **นา - มะ** มีความหมาย ๒ อย่าง คือ อย่างหนึ่งหมายถึง **ชื่อ** และอีกความหมายหนึ่งหมายถึง **สภาพธรรมที่น้อมไปสู่อารมณ์** ได้แก่สภาพธรรมที่เป็นจิตและเจตสิก ซึ่งเมื่อเกิดเมื่อใด ก็ต้องรู้อารมณ์ตามควรแก่จิตประเภทนั้นๆ เช่น เมื่อจิตเห็นเกิดขึ้น จิตเห็นและเจตสิกที่เกิดร่วมด้วยก็ต้องรู้อารมณ์ คือรูสี, ข้อความจากอัญฐสาลินี อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณีปกรณ์ แสดงถึงความหมายของนาม ไว้ว่า

“**ชั้น ๔ (เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ)** ชื่อว่า นาม, จริงอยู่ ชั้น ๔ เหล่านั้น น้อมไปมุ่งเฉพาะต่ออารมณ์, นาม แม้ทั้งหมด ชื่อว่า นาม ด้วยอรรถว่าน้อมไป เพราะชั้น ๔ ย่อมยังกันและกันให้น้อมไปในอารมณ์”

ธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่มีจริง ๆ นั้น มี ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ สภาพธรรมที่เป็นนามธรรม และสภาพธรรมที่เป็นรูปธรรม นามธรรมยังแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ นามธรรมที่น้อมไปสู่อารมณ์ หรือเป็นธรรมที่รู้อารมณ์ ได้แก่จิตและเจตสิก และนามธรรมอีกอย่างหนึ่ง เป็นนามธรรมที่ไม่รู้อารมณ์ แต่เป็นอารมณ์ของโลกุตตรจิต (มรรคจิตและผลจิต) ได้แก่ พระนิพพาน ส่วนรูปธรรมนั้น เป็นสภาพธรรมที่ไม่รู้อารมณ์ ไม่ใช่สภาพรู้ ไม่ใช่ชาตรู้ ตัวอย่างของรูปธรรม เช่น ดา หู จมูก ลิ้น กาย สี เสียง กลิ่น รส เป็นต้น

นามธรรม เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เช่น เห็น กำลังกระทำกิจเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา แต่ก็ไม่ใช่ใจเลยว่าเป็นสภาพธรรมที่กำลังกระทำกิจเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นสภาพธรรมที่มีจริง ไม่ต้องเรียกชื่ออะไรก็ได้ เพราะเป็นลักษณะของปรมัตถธรรมที่เกิดขึ้นกระทำกิจเห็น ไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล แต่ก็ติดชื่อว่า นามธรรมที่เห็นนี้เป็น“นามธรรม” เพราะฉะนั้นก็ต้องใส่ชื่อกำกับ ราวกับว่าถ้าไม่มีชื่อเรียกแล้วจะไม่เข้าใจ แต่ที่จริงแล้ว **ชื่อปิดบังลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ** ถ้าเข้าใจจริงๆ ว่า แม้ไม่ต้องใช้คำว่า“นามธรรม”แต่ก็หมายความว่าถึงสภาพธรรมที่กำลังเห็น คือ รู้สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติคำว่า“นามธรรม”นี้ ก็เพื่อที่จะให้เข้าใจอรรถ คือลักษณะของสภาพธรรมซึ่งรู้อารมณ์ เพราะความหมายของคำว่า “นาม หรือ นามธรรม” ก็คือ สภาพธรรมที่น้อมไปสู่อารมณ์ คือเป็นสภาพที่รู้อารมณ์ เช่นในขณะนี้สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา กำลังปรากฏ กำลังถูกรู้ เพราะฉะนั้น ก็มีสภาพธรรมที่น้อมไปสู่อารมณ์ คือน้อมไปสู่สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติคำ เพื่อที่จะให้เข้าใจในลักษณะของสภาพธรรมนั้น โดยใช้คำว่า “นาม” หรือ “นามธรรม” หมายถึงสภาพธรรมที่น้อมไปสู่อารมณ์

ถ้าในขณะที่กำลังได้ยินเสียง นามธรรมกำลังโน้มไปสู่เสียงที่กำลังปรากฏ เสียงไม่ใช่ได้ยิน, เสียงเป็นสภาพธรรมที่ปรากฏกับสภาพธรรมที่โน้มไปสู่ลักษณะของเสียง คือรู้เสียงที่กำลังปรากฏ แต่ถ้าใครติดชื่อ ต้องนึก ต้องท่อง ต้องกล่าวว่า ได้ยินเป็นนาม หรือได้ยินเป็นนามธรรม ในขณะนั้น ไม่ใช่การพิจารณาที่จะโน้มไปสู่ลักษณะของสภาพธรรมซึ่งไม่ใช่ตัวตน

ขณะที่ร่างกายส่วนหนึ่งส่วนใดมีสภาพธรรมปรากฏลักษณะที่เป็นเย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ขณะนั้นมีสภาพธรรมที่โน้มไปสู่อารมณ์ คือกำลังรู้ลักษณะที่เป็นเย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ในขณะนั้น เป็นสภาพธรรมซึ่งแม้จะไม่ใช่คำว่า นาม หรือ นามธรรม สภาพธรรมนั้นก็จริง และไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนด้วย เกิดขึ้นทำกิจหน้าที่แล้วก็ดับไป ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน

ถ้ายังติดชื่ออยู่ ก็ยากที่จะเข้าถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน การฟัง พระธรรม ศึกษาพระธรรม อบรมเจริญปัญญา จึงต้องเป็นเรื่องที่ละเอียด ต้องเป็นเรื่องที่เข้าใจลักษณะของการติดข้องว่า มีการติดข้องนอกจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สภาพธรรมที่กระทบทางกาย) แล้ว ก็ยังมีการติดข้องแม้ในชื่อ แต่ให้ทราบว่า แท้ที่จริงแล้ว เป็นเพียงชื่อทั้งหมดในขณะที่กำลังคิด

ขณะที่กำลังเห็นทางตา ไม่มีชื่อปรากฏในสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา แต่เวลาที่เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตาแล้วเกิดการนึกคิด ก็จะมีชื่อ ไม่ว่าจะเป็นชื่อวัตถุสิ่งของสิ่งอำนวยความสะดวกสบายให้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนถึงเป็นชื่อของสัตว์ ของบุคคลต่างๆ เพราะฉะนั้นถ้าปัญญารู้ลักษณะของความคิดนี้กว่า แท้ที่จริงแล้ว ชื่อเป็นแต่เพียงสิ่งซึ่งสมมติ แล้วก็จะเป็นอารมณ์ คือเป็นสิ่งที่จิตเกิดคิดนึกขึ้นเท่านั้นเอง ตามความเป็นจริงแล้ว มีสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ซึ่งในขณะนั้น ชื่อไม่ได้ปรากฏด้วยเลย

ลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริง ๆ ที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เป็นสภาพธรรมแต่ละลักษณะ ซึ่งมีจริง เป็นปรมาัตถธรรม ไม่ใช่ชื่อ แต่ชื่อต่างๆ นี้ จะเกิดมีขึ้นเฉพาะในขณะที่เกิดคิดนึกเป็นเรื่องเป็นราวต่างๆ เพราะฉะนั้น ถ้าอบรมเจริญปัญญาจริงๆ จะรู้ว่าชื่อต่างๆ ที่เป็นชื่อของบุคคลต่างๆ สัตว์ต่างๆ สิ่งของต่างๆ นั้น ช่วงขณะที่กำลังคิดนึกเท่านั้น

เพราะฉะนั้น “ชื่อ” เป็นแต่เพียงสิ่งที่จิตคิดนึกถึง แต่ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย การอบรมเจริญปัญญาจะทำให้รู้ชัดตามความเป็นจริงในลักษณะของปรมาัตถธรรม และไม่เข้าใจผิดในสมมติบัญญัติหรือชื่อต่างๆ ว่าเป็นสิ่งที่มีความจริง ๆ จึงสำคัญที่มีการมีโอกาสได้ฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรมให้เข้าใจถูกต้องเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง ซึ่งจะเป็นเครื่องป้องกันให้พ้นจากความเห็นผิดคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงของธรรม.

[ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. : www.dhammadhomefellowship.com, โทร . ๐๘๕-๖๒๑๗/๑๐๖]